

WANTSEN VAN DE NEDERLANDSE WADDENEILANDEN III (HEMIPTERA: HETEROPTERA)

Berend Aukema & Dik Hermes

De fauna van de Nederlandse waddeneilanden telde volgens het laatste overzicht 336 soorten. Een opsomming wordt gegeven van 158 nieuwe eilandrecords, waaronder 26 soorten, die voor het eerst voor de waddeneilanden worden vermeld. De miride *Capsus pilifer* wordt van de lijst afgevoerd. In totaal zijn er nu 363 soorten wantsen op de waddeneilanden waargenomen.

INLEIDING

Het laatste overzicht van de wantsenfauna van de Nederlandse waddeneilanden (Aukema et al. 2004) telde 336 soorten. Aanvullend zijn er waarnemingen gepubliceerd van *Psallus montanus* Josifov, 1973 van Vlieland en Terschelling (Aukema 2008a) en *Leptoglossus occidentalis* Heidemann, 1910 van Schiermonnikoog (Aukema 2008b). In deze bijdrage worden daar 26 soorten aan toegevoegd (tabel 1). Het enige van de waddeneilanden bekende exemplaar van *Capsus pilifer* (Remane, 1950), verzameld op Texel (Aukema & Woudstra 1989), bleek te behoren tot *Capsus ater* (Linnaeus, 1758), zodat deze soort van de lijst wordt afgevoerd. Het aantal op de waddeneilanden waargenomen soorten bedraagt nu dus 363.

WAARNEMINGEN

In onderstaand overzicht zijn details te vinden van de nieuw op de waddeneilanden waargenomen soorten. Volledige gegevens worden alleen opgegeven voor de eerste vondst op het desbetreffende eiland; van de overige vondsten worden alleen de Amersfoortcoördinaten (AC) gegeven. De volgorde en nomenclatuur van de taxa zijn gebaseerd op de 'Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region' (Aukema & Rieger 1995, 1996, 1999, 2001, 2006). Tenzij anders tussen haakjes vermeld bevindt het materiaal zich in de collectie van de verzamelaar.

Waarnemingen van de internetsite waarneming.nl

werden alleen gebruikt als ze met behulp van bijbehorend beeldmateriaal gevalideerd konden worden. Soorten die nieuw zijn voor de waddeneilanden zijn gemarkeerd met een asterisk (*). Gebruikte afkortingen: BA – Berend Aukema, DH – Dik Hermes, ZMAN – Zoölogisch Museum, Amsterdam.

TEXEL

Familie Corixidae

Micronecta (Dichaetonecta) scholtzi (Fieber, 1860)

De Muy, duinplasje, AC 115-570, 23.VIII.2005, 2 ♂, 4 ♀, BA en 28.VIII.2005, 1 ♀, D. Vogel & M. Münch; tevens in AC 119-574.

Sigara (Subsigara) longipalis (J. Sahlberg, 1878)

De Koog, AC 113-566, 30.VIII.2005, 1 ♂, G. Strauss; tevens in AC 111-558.

Familie Miridae

Dicyphus (Brachyceroea) globulifer (Fallén, 1829)

Hooge Berg, AC 117-561, 11.VII.2006, 1 ♂, DH; tevens in AC 111-559, 117-571 en 118-561.

**Dicyphus (Dicyphus) errans* (Wolff, 1804)

't Horntje, AC 114-557, 27.VII.2009, 2 ♂ van *Geranium macrorrhizum* in particuliere tuin, BA.

**Deraeocoris (Deraeocoris) flavilinea* (A. Costa, 1862)

Den Burg, AC 115-563, 12.VI.2008, 1 ♂, D. Tempelman (foto waarneming.nl); tevens in AC 116-551.

**Dichroscytus gustavi* Josifov, 1981

Oudeschild, AC 117-562, 27.VII.2009, 2 ♂, 14 ♀

familie/soort	TX	VL	TS	AM	SG	WF	OF	NF
Gerridae								
<i>Aquarius paludum</i>	-	●	●	-	-	●	-	-
<i>Gerris argentatus</i>	-	-	●	-	●	●	-	●
Tingidae								
<i>Stephanitis takeyai</i>	-	-	●	-	-	●	-	-
Miridae								
<i>Dicyphus errans</i>	●	-	●	-	-	●	●	-
<i>Deraeocoris flavilinea</i>	●	-	●	-	-	●	-	-
<i>Campiozygum aequale</i>	-	-	-	-	●	●	●	●
<i>Dichroscytus gustavi</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
<i>Lygus gemellatus</i>	-	-	●	●	-	●	-	-
<i>Neolygus populi</i>	●	●	●	-	-	●	-	-
<i>Megaloceroea recticornis</i>	-	-	●	-	-	●	●	-
<i>Teratocoris paludum</i>	-	-	-	-	●	●	-	-
<i>Campylomma annulicorne</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
<i>Chlamydatus evanescens</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
<i>Conostethus venustus</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
<i>Salicarus roseri</i>	●	-	●	-	-	●	●	-
Anthocoridae								
<i>Orius vicinus</i>	●	●	●	-	●	●	-	-
<i>Amphiareus obscuriceps</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
<i>Xylocoris cursitans</i>	-	-	-	-	●	●	-	-
Lygaeidae								
<i>Nysius graminicola</i>	-	-	●	-	-	●	-	-
<i>Orsillus depressus</i>	-	-	●	-	-	●	-	-
<i>Kleidocerys privignus</i>	●	●	●	●	-	●	-	-
Stenocephalidae								
<i>Dicranocephalus medius</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
Rhopalidae								
<i>Corizus hyoscyami</i>	-	-	-	-	●	●	-	-
Acanthosomatidae								
<i>Cyphostethus tristriatus</i>	-	-	●	-	-	●	●	-
Pentatomidae								
<i>Peribalus strictus</i>	●	-	-	-	-	●	-	-
<i>Graphosoma lineatum</i>	-	●	●	-	-	●	-	-

Tabel 1. Wantsen nieuw voor de waddeneilanden. Legenda: AM: Ameland, NF: Noord-Friese eilanden, OF: Oost-Friese eilanden. SG: Schiermonnikoog, TS: Terschelling, TX: Texel, VL: Vlieland, WF: waddeneilanden.

Table 1. Heteroptera new for the West Frisian islands. Abbreviations: AM: Ameland, NF: North Frisian islands, OF: East Frisian islands. SG: Schiermonnikoog, TS: Terschelling, TX: Texel, VL: Vlieland, WF: West Frisian islands.

van gekweekte jeneverbes *Juniperus* sp., BA & DH.
Lygus pratensis (Linnaeus, 1758)
De Slufter, zanddijk, AC 117-572, 25.VIII.2005, 1 ♂,
1 ♀, Chr. Rieger (BA); tevens in AC 112-564, 116-
561 en 120-573.

**Neolygus populi* (Leston, 1957)

Rommelpot, AC 111-561, 25.VIII.2005, 4 ♂, 2 ♀
van witte abeel *Populus alba*, DH.

**Campylomma annulicorne* (Signoret, 1865)

Oudeschild, AC 118-562, 25.VII.2009, 11 ♂, 16 ♀
van breedbladige wilg *Salix* sp., BA & DH.

**Chlamydatus (Eurymorocoris) evanescens*
(Boheman, 1852)

Ecomare, AC 111-565, 11.IX.2007, 6 ♂, 3 ♀ en veel
nimfen onder vetkruid *Sedum* sp. op het dak, BA.

**Conostethus venustus venustus* (Fieber, 1858)

Westerduinen, Jan Aye Slag, AC 110-561,
24.VII.2008, 1 ♂, 3 ♀ van reukloze kamille
Tripleurospermum maritimum, DH.

**Salicarus roseri* (Herrich-Schaeffer, 1838)

Oudeschild, AC 118-562, 25.VII.2009, 3 ♂, 3 ♀ van
breedbladige wilg, BA & DH.

Familie Nabidae

Himacerus (Aptus) mirmicoides (O. Costa, 1834)

Hooge Berg, AC 117-561, 10.VIII.2003, 1 ♂, DH;
tevens in AC 112-564, 112-566, 115-565 en 117-572.

Familie Anthoridae

Orius (Heterorius) minutus (Linnaeus, 1758)

De Nederlanden, AC 114-569, 23.VIII.2005, 1 ♀
van grote brandnetel *Urtica dioica*, BA; tevens in
AC 111-561 en 117-561.

**Orius (Heterorius) vicinus* (Ribaut, 1923)

Ceres, AC 116-560, 26.VII.2004, 1 ♂, DH; tevens in
AC 111-560.

**Amphiareus obscuriceps* (Poppius, 1909)

Hooge Berg, begraafplaats, AC 116-561, 13.IX.2007,
2 ♂ en 3 vijfdestadiumnimfen uit verdord snoei-
afval geklopt, BA.

Familie Aradidae

Aradus cinnamomeus

't Mientje, AC 112-565, 28.VIII.2005, 6 ♂, 3 ♀
onder schors van zwarte den *Pinus nigra*, E. Heiss.
Familie Lygaeidae

**Kleidocerys privignus* (Horváth, 1894)

Oudeschild, AC 118-561, 18.VIII.2007, 2 ♀ van
zwarte els *Alnus glutinosa* geklopt, DH; tevens in

AC 111-561 en 117-562.

Familie Stenocephalidae

**Dicranocephalus medius* (Mulsant & Rey, 1870)

Westerduinen, AC 110-564, 29.VIII.2005, 1 ♀ van
heksenmelk *Euphorbia esula*, D. Vogel (BA).

Familie Coreidae

Gonocerus acuteangulatus (Goeze, 1778)

De Koog, AC 112-567, 11.IX.2007, 2 ♀ en 2 vijfde-
stadiumnimfen van meidoorn *Crataegus* sp.
geklopt, BA.

Familie Pentatomidae

Arma custos (Fabricius, 1794)

Den Burg, AC 112-564, 5.VI.2004, 1 ex., Sj. Tie-
mersma; tevens in AC 112-565 en 112-566.

Neottiglossa pusilla (Gmelin, 1790)

Mokbaai, AC 112-557, 24.VIII.2005, 1 ♂, Chr. Rie-
ger (BA); tevens in AC 111-558.

**Peribalus strictus* (Wolff, 1804)

De Cocksdorp, beschut parkeerplaatsje in park-
bos, AC 119-574, 28.VII.2009, 3 ♂, DH.

VLIELAND

Familie Corixidae

Sigara (Halicorixa) stagnalis stagnalis (Leach,
1817)

Kooisplek, AC 132-589, 26.IX.2004, 1 ♀, BA.

Sigara (Subsigara) iactans Jansson, 1983

Oost-Vlieland, Ijsbaan, AC 133-590, 26.IX.2004,
1 ♂ en 11.IX.2005, 1 ♂, BA.

Sigara (Subsigara) longipalis (J. Sahlberg, 1878)

Oost-Vlieland, Ijsbaan, AC 133-590, 26.IX.2004,
1 ♂, BA.

Sigara (Subsigara) scotti (Douglas & Scott,
1868)

Oost-Vlieland, Ijsbaan, AC 133-590, 26.IX.2004,
2 ♂, BA.

Familie Hebridae

Hebrus (Hebrusella) ruficeps Thomson, 1871

Oost-Vlieland, Noordoosthoek, poeltje met krab-
benscheer *Stratiotes aloides* in de duinen, AC 135-
590, 9.VI.2005, 5 ♂, 1 ♀, BA.

Familie Gerridae

**Aquarius paludum paludum* (Fabricius, 1794)

Torenvijver, AC 132-590, 26.IX.2004, 1 ♂, 1 ♀, BA;
idem in 133-590.

Familie Miridae

Monalocoris filicis (Linnaeus, 1758)

Oost-Vlieland, AC 132-590, 26.IX.2004, 1 ♀, BA;
tevens in AC 129-587.

Campyloneura virgula (Herrich-Schaeffer, 1835)

West-Vlieland, 10.VIII.1956, 1 ♀, W.H. Gravestein (ZMAN); tevens in AC 131-588, 133-589 en 134-590.

Dicyphus (Dicyphus) epilobii Reuter, 1883

Meeuwenduinen, AC 126-586, 4.VIII.2005, 3 ♀ van harig wilgenroosje *Epilobium hirsutum*, DH; tevens in AC 129-587 en 133-589.

Dicyphus (Idolocoris) pallicornis (Fieber, 1861)

Oost-Vlieland, AC 134-589, 3.VIII.2005, 1 ex. en 8.VIII.2005, 1 ♂, 1 ♀ van vingerhoedskruid

Digitalis purpurea, DH.

Deraeocoris (Knightocapsus) lutescens (Schilling, 1837)

Oost-Vlieland, AC 134-590, 28.VI.2007, 1 ♀ van gewone esdoorn *Acer pseudoplatanus*, BA.

Apolygus spinolae (Meyer-Dür, 1841)

Vliehors, AC 124-584, 7.VIII.2005, DH; tevens in AC 134-590.

Lygus rugulipennis Poppius, 1911

Bomenland, AC 127-587, 25.IX.2004, 1 ♂, BA.

Neolygus contaminatus (Fallén, 1807)

Oost-Vlieland, AC 134-590, 4.VIII.2005, 1 ♀ en 6.VIII.2005, 2 ♂, 1 ♀, DH; tevens in AC 129-587, 131-588 en 133-589.

**Neolygus populi* (Leston, 1957)

Oost-Vlieland, AC 133-589, 28.VI.2007, 1 ♂, 4 ♀ van witte abeel, BA; tevens in AC 131-588.

Orthops (Orthops) campestris (Linnaeus, 1758)

Oost-Vlieland, wadkant dorp, AC 133-589, 28.VI.2007, 1 ♂, 1 ♀ van zevenblad *Aegopodium podagraria*, BA.

Phytocoris (Phytocoris) longipennis Flor, 1861

Lange Paal, AC 131-588, 10.IX.2005, 1 ♀, BA.

Pinalitus cervinus (Herrich-Schaeffer, 1841)

Postweg, AC 132-589, 25.IX.2004, 1 ♀, BA.

Stenodema (Brachystira) trispinosa Reuter, 1904

Meeuwenduinen, AC 126-586, 3.VIII.2005, 1 ♀, DH.

Cyllecoris histrionius (Linnaeus, 1767)

Oost-Vlieland, bij Klaas Douwespoel, AC 133-590, 9.VI.2005, 3 ♂ met nimfen van zomereik *Quercus robur*, BA.

Pilophorus perplexus Douglas & Scott, 1875

Rug van het Veen, AC 130-588, 6.VIII.2005, 2 ♂, 1 ♀ van meidoorn, DH.

Amblytylus nasutus (Kirschbaum, 1856)

Lange Paal, AC 131-588, 28.VI.2007, 2 ♂, BA.

Monosynamma maritimum (Wagner, 1947)

Meeuwenduinen, AC 126-586, 3.VIII.2005, 1 ♂ van kruipwilg *Salix repens*, DH; tevens in AC 129-588, 130-588 en 130-589.

Psallus (Psallus) confusus Rieger, 1981

Oude Eendenkooi, AC 129-587, 28.VI.2007, 5 ♀ van zomereik, BA.

Psallus (Psallus) varians varians (Herrich-Schaeffer, 1841)

Oost-Vlieland, bij Klaas Douwespoel, AC 133-590, 9.VI.2005, 2 ♀ van zomereik, BA; tevens in AC 129-587 en 134-590.

Sthenarus rotermundi (Scholtz, 1847)

Oost-Vlieland, AC 133-589, 28.VI.2007, 1 ♂, 1 ♀ van witte abeel, BA; tevens in AC 134-590.

Familie Nabidae

Himacerus (Aptus) mirmicoides (O. Costa, 1834)

Meeuwenduinen, AC 126-586, 4.VIII.2005, 1 nimf, DH; tevens in AC 129-587, 131-588, 132-590, 134-589, 134-590 en 135-590.

Himacerus (Himacerus) apterus (Fabricius, 1798)

Vlieland-Oost, AC 134-590, 4.VIII.2005, 2 ♂, DH; tevens in AC 130-588.

Nabis (Nabis) pseudoferus pseudoferus Remane, 1949

Vallei van het Veen, AC 129-588, 7.VIII.2005, DH.

Familie Anthocoridae

Anthocoris confusus Reuter, 1884

Bomenland, AC 127-587, 25.IX.2004, 1 ♀, BA; tevens in AC 134-590.

Temnostethus gracilis Horváth, 1907

Nieuwe Eendenkooi, AC 129-587, 6.VIII.2005, 2 ♀, DH.

Orius (Heterorius) horvathi (Reuter, 1884)

Oost-Vlieland, AC 132-590, 24.IX.2004, 9 ♀ van den *Pinus* sp., BA; tevens in AC 127-587, 129-587, 131-588, 132-588, 132-589, 134-590 en 135-590.

Orius (Heterorius) laticollis laticollis (Reuter, 1884)

Lange Paal, AC 131-588, 6.VIII.2005, 1 ♂, 2 ♀ van wilg, DH.

Orius (Heterorius) minutus (Linnaeus, 1758)
Oost-Vlieland, AC 134-590, 11.XI.2005, 1 ♂ en 12.IX.2005, 1 ♂ van grote brandnetel, BA.
**Orius (Heterorius) vicinus* (Ribaut, 1923)
Lange Paal, AC 131-588, 10.IX.2005, 1 ♂ van grote brandnetel, BA; tevens in AC 134-590 en 135-590.
Familie Lygaeidae
Nysius senecionis senecionis (Schilling, 1829)
Oost-Vlieland, Ankerplaats, AC 132-590, 25.IX.2004, 3 ♀, BA.
**Kleidocerys privignus* (Horváth, 1894)
Nieuwe Eendenkooi, AC 129-587, 6.VIII.2005, 4 ♂, 4 ♀ van zwarte els, DH.
Ischnodemus sabuleti (Fallén, 1826)
Lange Paal, AC 131-588, 28.VI.2007, 1 brachypteer ♀, BA.
Chilacis typhae (Perris, 1857)
Eerste Kroon's Polder, AC 126-586, 5.VIII.2005, 1 ♀, DH.
Taphropeltus contractus (Herrich-Schaeffer, 1835)
Rug van het veen, AC 130-589, 6.VIII.2005, 1 ♀, DH.
Familie Berytidae
Neides tipularius (Linnaeus, 1758)
Malgumpad, AC 127-587, 4.VIII.2005, 1 ex. en 1 nimf, DH; tevens in AC 129-588.
Familie Coreidae
Coreus marginatus marginatus (Linnaeus, 1758)
Lange Paal, AC 131-588, 28.VI.2007, 1 nimf van schapenzuring *Rumex acetosella*, BA.
Gonocerus acutangulatus (Goeze, 1778)
Lange Paal, AC 131-588, 25.IX.2004, 4 ♂, 3 ♀ en 1 vijfdestadiumnimf van meidoorn, BA.
Familie Cydnidae
Legnotus limbosus (Geoffroy, 1785)
Lange Paal, AC 131-588, 9.VI.2005, 1 ♀, BA; tevens in AC 126-586.
Sehirus morio (Linnaeus, 1761)
Oost-Vlieland, AC 132-590, 24.IX.2004, 2 ♂, 5 ♀ en 26.IX.2004, 1 ♂, 2 ♀ onder gewone ossentong *Anchusa officinalis*, BA; tevens in AC 126-589, 127-587 en 135-590.
Familie Scutelleridae
Eurygaster testudinaria testudinaria (Geoffroy, 1785) (fig. 1)

Eerste Kroon's Polder, AC 126-586, 3.VIII.2005, 1 nimf, DH; tevens in AC 130-588.
Familie Pentatomidae
Eurydema (Eurydema) oleracea (Linnaeus, 1758)
Meeuwenduinen, AC 126-586, 3.VIII.2005, 1 ♀, M. Roos (DH); tevens in AC 127-587.
**Graphosoma lineatum* (Linnaeus, 1758)
Pad van Zes, AC 126-587, 2.VI.2005, 1 ♀ van kroontjeskruid *Euphorbia helioscopia*, M. Roos (DH).

TERSCHELLING

Familie Gerridae
Sigara (Retrocorixa) limitata limitata (Fieber, 1848)
Midsland, poeltje in de duinen, AC 148-601, 23.IX.2009, in groot aantal, BA & N. Nieser.
**Aquarius paludum paludum* (Fabricius, 1794)
West aan Zee, Badhuiskuil, AC 146-601, 12.IX.2006, 1 ♀, BA; tevens in AC 147-600.
**Gerris (Gerris) argentatus* Schummel, 1832
Midsland, IJbaan, AC 147-600, 13.IX.2006, 1 ♀, BA.
Familie Tingidae
**Stephanitis takeyai* Drake & Maa, 1955
West-Terschelling, tuin Europahotel, AC 143-597, 24.IX.2009, massaal op *Pieris japonica*, BA.
Familie Miridae
Bryocoris pteridis (Fallén, 1807)
West-Terschelling, AC 142-599, 6.VI.2005, 1 macropteer ♂ met nimfen, BA.
Dicyphus (Brachyceroea) globulifer (Fallén, 1829)
Hoorn, Lergerbos, AC 151-601, 13.VI.2005, 2 ♂, 7 ♀ van dagkoekoeksbloem *Silene dioica*, BA; tevens in AC 147-600, 149-600, 152-601 en 154-602.
**Dicyphus (Dicyphus) errans* (Wolff, 1804)
Midsland-Noord, AC 147-600, 14.VI.2007, 2 ♂, 2 ♀ van dagkoekoeksbloem, BA; tevens in AC 143-597, 149-600 en 152-601.
**Deraeocoris (Deraeocoris) flavilinea* (A. Costa, 1862)
West-Terschelling, AC 143-597, 22.VI.2006, 1 ♂ van meidoorn en 1 ♀ van gewone es *Fraxinus excelsior*, BA.

Figuur 1. *Eurygaster testudinaria*.
Foto Roy Kleukers.
Figure 1. *Eurygaster testudinaria*.
Photo Roy Kleukers.

***Apolygus lucorum* (Meyer-Dür, 1843)**

Oosterend, AC 154-602, 14.VI.2007, 1 ♂, 3 ♀ en 21.VI.2007, 2 ♀ van bijvoet *Artemisia vulgaris*, BA; tevens in AC 148-600.

****Lygus gemellatus* (Herrich-Schaeffer, 1835)**

Oosterend, AC 154-602, 29.VI.2007, 1 ♀ gesleept in ruderaal duingrasland, BA.

****Neolygus populi* (Leston, 1957)**

Formerum-Noord, AC 149-600, 14.VI.2006, 1 ♀ van witte abeel, BA; tevens in AC 154-602.

***Stenotus binotatus* (Fabricius, 1794)**

Oosterend, AC 154-601, 22.VI.2007, 1 ♂, BA; tevens in AC 154-602 en 155-602.

****Megaloceroea recticornis* (Geoffroy, 1785)**

Oosterend, AC 154-602, 16.VI.2006, nimfen en 29.VI.2007, 4 ♂, 3 ♀, BA; tevens in AC 153-601 en 155-602.

***Trigonotylus caelestialium* (Kirkaldy, 1902)**

Hoorn, AC 152-601, 5.VI.2005, 1 ♂ gesleept in ruderaal duingrasland, BA; tevens in AC 153-601 en 155-602.

***Megalocoleus molliculus* (Fallén, 1807)**

Oosterend, AC 154-602, 21.VI.2007, 1 ♂ en 29.VI.2007, 2 ♂, 1 ♀ van duizendblad *Achillea millefolium*, BA.

***Megalocoleus tanacetii* (Fallén, 1807)**

Oosterend, AC 154-602, 21.VI.2007, 1 ♂ van

boerenwormkruid *Tanacetum vulgare*, BA.

****Salicarus roseri* (Herrich-Schaeffer, 1838)**

Lies, AC 151-601, 27.VI.2007, 1 ♂ van schietwilg *Salix alba*, BA.

Familie Anthocoridae

****Orius* (*Heterorius*) *vicinus* (Ribaut, 1923)**

Formerum-Noord, AC 149-600, 11.IX.2006, 4 ♂ en 15.IX.2006, 15 ♂ van grote brandnetel, BA; tevens in AC 143-597.

Familie Lygaeidae

****Nysius graminicola graminicola* (Kolenati, 1845)**

Boschplaat, langs de stuifdijk, AC 156-604, 10.IX.2006, 1 ♀, BA.

****Orsillus depressus* (Mulsant & Rey, 1852)**

West-Terschelling, AC 143-597, 22.VI.2007, 1 ♀ van Californische cipres *Chamaecyparis lawsoniana*, BA.

****Kleidocerys privignus* (Horváth, 1894)**

West-Terschelling, oever Doodemanskisten, AC 143-597, 14.VI.2007, 1 ♀ van zwarte els, BA; tevens in AC 146-599.

***Ischnodemus sabuleti* (Fallén, 1826)**

Oosterend, Groede, AC 155-602, 14.VI.2005, 3 ♀ en 16.VI.2005, 7 ♂, 3 ♀, BA.

Familie Coreidae

***Coreus marginatus marginatus* (Linnaeus, 1758)**

Oosterend, AC 155-602, 5.VI.2005, 1 ♀, BA; tevens in AC 147-599 en 148-600.

***Spathocera dalmanii* (Schilling, 1829)**

Oosterend, ruderaal duingrasland, AC 155-602, 16.VI.2007, 1 ♂, 1 ♀ en 18.VI.2007, 1 ♀ van schapenzuring, BA.

Familie Cydnidae

***Legnotus limbosus* (Geoffroy, 1785)**

Oosterend, dorp, AC 154-601, 9.VI.2005, 1 ♀ van kleeftkruid *Galium aparine*, BA; tevens in AC 154-602.

Familie Acanthosomatidae

****Cyphostethus tristriatus* (Fabricius, 1787)**

West-Terschelling, AC 143-597, 22.VI.2007, 2 ♂, 3 ♀ van Californische cipres, BA; tevens in AC 148-599.

Familie Pentatomidae

****Graphosoma lineatum* (Linnaeus, 1758)**

Midsland, bouwkaavel in het dorp, AC 148-599, 21.VI.2007, 1 ♂ en 23.VI.2007, 2 ♂, 2 ♀ van dolle kervel *Chaerophyllum temulum*, BA.

AMELAND

Familie Corixidae

***Sigara (Subsigara) scotti* (Douglas & Scott, 1868)**

Hollum, AC 172-607, 19.X.2004, 1 ♂, 2 ♀, F.G. Bos; tevens in AC 172-608.

Familie Miridae

****Lygus gemellatus* (Herrich-Schaeffer, 1835)**

Buren, AC 183-607, 20.X.2004, 2 ♀ van bijvoet, F.G. Bos

Familie Lygaeidae

***Nysius senecionis senecionis* (Schilling, 1829)**

Buren, AC 183-607, 20.X.2004, 1 ♂, F.G. Bos.

****Kleidocerys privignus* (Horváth, 1894)**

Nes, De Vleijen, AC 181-607, 1.I.2007, 2 ♂, 1 ♀ uit proppen zwarte els, BA.

***Eremocoris plebejus* (Fallén, 1807)**

Hollum, Hollumberbos, AC 170-607, 19.X.2004, 1 ♀, F.G. Bos.

***Plinthis pusillus* (Scholtz, 1847)**

Oost, II.V-8.VI.1985, 1 ♂ in vangpot, Rh.P. Jansen & H. Donner (R. Ph. Jansen).

Familie Pentatomidae

***Arma custos* (Fabricius, 1794)**

Nes, Kooibos, AC 179-607, 21.X.2004, 1 ♂, 1 ♀, F.G. Bos.

***Palomena prasina* (Linnaeus, 1761)**

Roosduinen, AC 179-607, 17.X.2004, 1 ex., F.G. Bos; tevens in AC 179-607.

SCHIERMONNIKOOG

Familie Corixidae

***Cymatia rogenhoferi* (Fieber, 1864)**

Ijsbaan, AC 206-611, 8.VIII. 2009, 1 ♀, BA.

Familie Gerridae

****Gerris (Gerris) argentatus* Schumel, 1832**

Ijsbaan, AC 206-611, 8.VIII. 2009, 2 ♂, 4 ♀, BA.

Familie Miridae

***Campyloneura virgula* (Herrich-Schaeffer, 1835)**

Omgeving Berkenplas, AC 207-611, 8.VIII.2009, 1 ♀, Th. Heijerman (BA).

***Deraeocoris (Knightocapsus) lutescens* (Schilling, 1837)**

Schiermonnikoog, v.1991, 1 ♂, J. Muilwijk (ZMAN).

***Adelphocoris quadripunctatus* (Fabricius, 1794)**

Binnenkwelder, AC 209-611, 8-9.VIII.2009, 1 ♂, 11 ♀, BA; tevens in AC 206-611.

***Apolygus lucorum* (Meyer-Dür, 1843)**

Berm Prins Bernhardweg, AC 207-611, 7.VIII.2009, 5 ♀ van bijvoet, BA.

***Apolygus spinolae* (Meyer-Dür, 1843)**

Berm Prins Bernhardweg, AC 207-611, 7.VIII.2009, 1 ♀ van grote brandnetel, BA; tevens in AC 209-611.

****Camptozygum aequale* (Villers, 1789)**

Omgeving Berkenplas, AC 207-611, 8.VIII.2009, 1 ♂, 1 ♀ van den geklopt, BA.

***Phytocoris (Phytocoris) tiliae tiliae* (Fabricius, 1777)**

Voormalig stortterrein Prins Bernhardweg, AC 207-611, 7.VIII.2009, 1 nimf vijfde stadium geklopt van gewone esdoorn, BA.

***Teratocoris antennatus* (Boheman, 1852)**

Glop ten oosten van Scheepstrapad, AC 206-611, 9.VIII.2009, 1 ♂, BA.

****Teratocoris paludum* J. Sahlberg 1870**

Glop ten oosten van Scheepstrapad, AC 206-6II, 8-9.VIII.2009, 5 ♂, 15 ♀, BA.

Teratocoris saundersi saundersi Douglas & Scott, 1869

Binnenkwelder, AC 209-6III, 8-9.VIII.2009, 3 ♂, 4 ♀, BA.

Trigonotylus caelestialium (Kirkaldy, 1902)

Omgeving Herdershut, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 1 ♂, BA; tevens in AC 206-6II.

Orthocephalus saltator (Hahn, 1835)

Omgeving ijsbaan, AC 206-6II, 8.VIII.2009, 1 ♀, R. Kleukers (BA).

Pachytomella parallela (Meyer-Dür, 1843)

Omgeving Herdershut, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 7 ♂, 2 ♀, BA.

**Malacocoris chlorizans* (Panzer, 1794)

Vochtig duinterrein ten westen van de Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 4 ♂, 4 ♀ van wilg, BA; tevens in AC 206-6II.

Psallus (Psallus) falleni Reuter, 1883

Voormalig stortterrein Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 1 nimf vijfde stadium en 1 ♀ van berk, BA.

Familie Nabidae

Himacerus (Anaptus) major (A. Costa, 1842)

Kobbeduinen, AC 209-6II, 8.VIII.2009, 2 ♀, BA; tevens in AC 208-6II.

Nabis (Nabis) ferus (Linnaeus, 1758)

Langs Kooiweg, AC 207-6II, 9.VIII.2009, 1 ♂, 2 ♀ in pitrusveld, BA.

Familie Anthicoridae

Acompocoris alpinus Reuter, 1875

Omgeving Berkenplas, AC 207-6II, 8.VIII.2009, 2 ♂, 3 ♀ met nimfen van den, BA.

Anthocoris confusus Reuter, 1884

Voormalig stortterrein Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 1 ♂ van gewone esdoorn, BA.

Orius (Heterorius) horvathi (Reuter, 1884)

Omgeving Berkenplas, AC 207-6II, 8.VIII.2009, 1 ♂, 3 ♀ van den, BA.

Orius (Heterorius) laticollis laticollis (Reuter, 1884)

Voormalig stortterrein Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 1 ♂, 1 ♀ van wilg, BA; tevens in AC 206-6II.

**Orius (Heterorius) vicinus* (Ribaut, 1923)

Voormalig stortterrein Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 13 ♂, 6 ♀ van grote brandnetel en gewone esdoorn, BA.

Orius (Orius) niger (Wolff, 1811)

Voormalig stortterrein Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 3 ♀ van slangenkruid *Echium vulgare*, BA.

Brachysteles parvicornis (A. Costa, 1847)

Omgeving Berkenplas, AC 207-6II, 8.VIII.2009, 1 ♀ en 1 nimf vijfde stadium van den, BA.

**Xylocoris (Xylocoris) cursitans* (Fallén, 1807)

Vochtig duinterrein ten westen van de Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 1 brachypooter ♀ onder schors, Th. Heijerman (BA).

Familie Lygaeidae

Cymus melanocephalus Fieber, 1861

Langs Kooiweg, AC 207-6II, 9.VIII.2009, 7 ♂, 6 ♀ van pitrus *Juncus effusus*, BA.

Pachybrachius fracticollis (Schilling, 1829)

Glop ten oosten van Scheepstrapad, AC 206-6II, 9.VIII.2009, 1 ♂, 1 ♀, BA.

Familie Rhopalidae

**Corizus hyoscyami hyoscyami* (Linnaeus, 1758)

Kobbeduinen, AC 209-6II, 8.VIII.2009, 1 ♀, Th. Heijerman (BA).

Familie Coreidae

Gonocerus acuteangulatus (Goeze, 1778) (fig. 2)

Omgeving Berkenplas, AC 207-6II, 8.VIII.2009, nimfen in aantal van meidoorn, BA.

Familie Acanthosomatidae

Acanthosoma haemorrhoidale haemorrhoidale (Linnaeus, 1758)

Omgeving Berkenplas, AC 207-6II, 19.X.2004, 1 ♀, Th. Heijerman (ZMAN).

Scutelleridae

Eurygaster testudinaria testudinaria (Geoffroy, 1758)

Berm Prins Bernhardweg, AC 207-6II, 7.VIII.2009, 1 ♂, 1 ♀ en 1 nimf vijfde stadium van grassen gesleept, BA; tevens in AC 206-6II.

Familie Pentatomidae

Arma custos (Fabricius, 1794)

Omgeving Berkenplas, AC 207-6II, 19.X.2004, 1 ♀, Th. Heijerman (ZMAN).

Figuur 2. Vijfdestadiumnimf van *Gonocerus acuteangulatus*. Foto Roy Kleukers.

Figure 2. Fifth instar nymph of *Gonocerus acuteangulatus*. Photo Roy Kleukers.

***Neottiglossa pusilla* (Gmelin, 1790)**

Omgeving Berkenplas, AC 207-611, 18.X.2004, 1 ♀, Th. Heijerman (ZMAN).

GRIEND

Familie Miridae

***Adelphocoris lineolatus* (Goeze, 1778)**

25.VIII.1937, 1 ♀, G. Kruseman (ZMAN).

***Notostira elongata* (Geoffroy, 1785)**

AC 145-585, 8.VI.2009, 1 ♂, D. Lutterop (foto waarneming.nl).

Familie Anthocoridae

***Anthocoris nemoralis* (Fabricius, 1794)**

25.VIII.1937, 2 ♀, J. Doeksen (ZMAN).

Familie Lygaeidae

***Kleidocerys resedae resedae* (Panzer, 1797)**

AC 145-585, 10.IV.2009, 1 ♂, D. Lutterop (foto waarneming.nl).

ROTTUMERPLAAT

Familie Saldidae

***Saldula palustris* (Douglas, 1874)**

AC 227-618, 16.VII.2005, 1 ♂, 2 ♀, B. Drost.

Familie Miridae

***Campyloneura virgula* (Herrich-Schaeffer, 1835)**

AC 229-619, 18.VII.2005, 3 ♀, B. Drost.

***Adelphocoris lineolatus* (Goeze, 1778)**

AC 227-618, 16.VII.2005, 1 ♂, B. Drost.

***Capsus ater* (Linnaeus, 1758)**

AC 229-617, 18.VII.2005, 1 ♀, B. Drost.

***Charagochilus gyllenhalii* (Fallén, 1807)**

AC 229-617, 18.VII.2005, 2 ♂, 1 ♀, B. Drost.

***Closterotomus norwegicus* (Gmelin, 1790)**

AC 229-619, 18.VII.2005, 1 ♀, B. Drost.

***Phytocoris* (*Ktenocoris*) *ulmi* (Linnaeus, 1758)**

AC 227-617, 15.VII.2005, 3 ♀, B. Drost; tevens in AC 229-619.

****Megaloceroea recticornis* (Geoffroy, 1785)**

AC 229-617, 18.VII.2005, 1 ♀, B. Drost.

***Trigonotylus psammaecolor* Reuter, 1885**

AC 227-619, 16.VII.2005, 1 ♀, B. Drost.

***Heterotoma planicornis* (Pallas, 1772)**

AC 229-619, 18.VII.2005, 1 ♂ en twee nimfen, B. Drost.

Familie Lygaeidae

***Kleidocerys resedae resedae* (Panzer, 1797)**

AC 229-617, IV.2005, 1 ♀ in vangpot, N. van Brederode (B. Drost).

***Scolopostethus affinis* (Schilling, 1829)**

AC 229-617, IV.2005, 1 ♀ in vangpot, N. van Brederode (B. Drost).

Familie Rhopalidae

***Chorosoma schillingii* (Schilling, 1829)**

AC 229-617, 18.VII.2005, 1 ♀, B. Drost.

CORRECTIE

Capsus pilifer werd door Aukema & Woudstra (1989) zonder verdere bijzonderheden van Texel gemeld. De waarneming was gebaseerd op een enkel mannetje dat door J.H. Woudstra op 24 juli 1979 bij Den Burg werd verzameld en dat zich inmiddels in de collectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam bevindt. Omdat het een geïsoleerde vindplaats betrof van deze monofaag op pijpenstrootje *Molinia caerulea* levende soort, die verder nergens langs onze kust voorkomt, werd het exemplaar opnieuw bekeken. Het bleek na genitaalonderzoek te behoren tot de ook van de waddeneilanden bekende *C. ater*. Hiermee komt *C. pilifer* voor de waddeneilanden te vervallen.

SLOTBESCHOUWING

In totaal worden in het overzicht 158 nieuwe eilandrecords gegeven: 23 voor Texel, 48 voor Vlieland, 27 voor Terschelling, 8 voor Ameland, 35 voor Schiermonnikoog, 4 voor Griend en de eerste 13 records van Rottumerplaat. Het aantal waargenomen soorten bedraagt hiermee 301 voor Texel, 224 voor Vlieland, 301 voor Terschelling, 186 voor Ameland, 200 voor Schiermonnikoog, 16 voor Griend, 26 voor Rottumeroog en 13 voor Rottumerplaat. Uit de lange lijst nieuwe vondsten is het duidelijk dat onze kennis van de fauna van de waddeneilanden nog verre van volledig is. Naast onderbemonstering - evident in het geval van Ameland - wordt dit ook veroorzaakt door het dynamische karakter van de eilandfauna's: de afstanden tot het vasteland zijn gering en voor vliegende soorten is bereikbaarheid kennelijk geen probleem. Blijvende vestiging is echter afhankelijk van de aanwezigheid van voldoende geschikte biotopen en voedsel. Is dat niet het geval, dat kunnen soorten ook weer snel verdwijnen en is het wachten op hernieuwde kolonisatie. Voor soorten die op het nabijgelegen vasteland algemeen zijn lijkt dit geen probleem. Opvallend is echter dat ook nieuwkomers en soorten die recent hun areaal in noordelijke richting hebben weten uit te breiden de

waddeneilanden kunnen bereiken. *Cymatia rogenhoferi*, *Deraeocoris flavilinea*, *Conostethus venustus*, *Amphiareus obscuriceps* en *Leptoglossus occidentalis* zijn voorbeelden van dergelijke nieuwkomers. *Aquarius paludum*, *Corizus hyoscyami*, *Gonocerus acuteangulatus*, *Eurygaster testudinaria*, *Peribalus strictus* en *Graphosoma lineatum* waren anderzijds al heel lang uit ons land bekend, maar hebben pas recent hun arealen uitgebreid en wisten zo ook de waddeneilanden te bereiken. Naast actieve dispersie speelt ook passieve introductie met bijvoorbeeld tuinplanten of grond een rol. *Dichroscytus gustavi* en *Orsillus depressus* zijn ongetwijfeld met sierconiferen aangevoerd en werden alleen in tuinen aangetroffen. Hetzelfde geldt voor *Stephanitis takeyai*, aangevoerd met *Pieris japonica*.

DANKWOORD

F.G. Bos, N. van Brederode, B. Drost, Th. Heijerman, E. Heiss, R. Ph. Jansen, R. Kleukers, W. Koth-Hohmann, D. Lutterop, M. Münch, N. Nieser, Chr. Rieger, M. Roos, G. Strauss, D. Tempelman, Sj. Tiemersma en D. Vogel worden bedankt voor het beschikbaar stellen van materiaal of waarnemingen. R. Kleukers maakte de foto's.

LITERATUUR

- Aukema, B. 2008a. *Psallus (Apocremnus) montanus* Josifov, 1973 in the Netherlands (Heteroptera, Miridae). – In: S. Grozeva & N. Simov (red.). Advances in Heteroptera Research. Festschrift in Honour of 80th Anniversary of Michael Josifov: 49–54. Pensoft Publishers, Sofia & Moscow.
- Aukema, B. 2008b. De invasieve Noord-Amerikaanse wants *Leptoglossus occidentalis* bereikt ook Nederland (Heteroptera: Coreidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 29: 78–80.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.). 1995. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 1. Enicocephalomorpha, Dipsocoromorpha, Nepomorpha, Gerromorpha and Leptopodomorpha. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.). 1996. Catalogue of

- the Heteroptera of the Palaearctic Region 2. Cimicomorpha 1. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.) 1999. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 3. Cimicomorpha II. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.) 2001. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 4. Pentatomomorpha 1. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & Chr. Rieger (red.) 2006. Catalogue of the Heteroptera of the Palaearctic Region 5. Pentatomomorpha II. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Aukema, B. & J.H. Woudstra 1989. Wantsen van de Nederlandse waddeneilanden (Hemiptera: Heteroptera). – Entomologische Berichten 49: 121-132.
- Aukema, B., F.G. Bos, D.J. Hermes & Ph.J. Zeinstra 2004. Wantsen van de Nederlandse Waddeneilanden II (Hemiptera: Heteroptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 21: 79-122.

SUMMARY

Bugs of the West Frisian Islands III (Hemiptera: Heteroptera)

New records of Heteroptera recorded from the West Frisian Islands since the last review in 2004 are listed. A total of 158 new island records are given, including 26 species recorded from the islands for the first time: *Aquarius paludum* and *Gerris argentatus* (Gerridae), *Stephanitis takeyai* (Tingidae), *Dicyphus errans*, *Deraeocoris flavilinea*, *Camptozygum aequale*, *Dichroscytus gustavi*, *Lygus gemellatus*, *Neolygus populi*, *Megaloceroea reticornis*, *Teratocoris paludum*, *Campylomma annulicorne*, *Chlamydatus evanescens*, *Conostethus venustus* and *Salicarus roseri* (Miridae), *Orius vicinus*, *Amphiareus obscuriceps* and *Xylocoris cursitans* (Anthocoridae), *Nysius graminicola*, *Orsillus depressus* and *Kleidocerys privignus* (Lygaeidae), *Dicranocephalus medius* (Stenocephalidae), *Corizus hyoscyami* (Rhopalidae), *Cyphostethus tristriatus* (Acanthosomatidae), *Graphosoma lineatum* and *Peribalus strictus* (Pentatomidae). The mirid *Capsus pilifer* is removed from the list. At present 363 species are recorded from the islands.

B. Aukema
Zoölogisch Museum
Afdeling Entomologie
Plantage Middenlaan 64
1018 DH Amsterdam
baukema@hetnet.nl

D.J. Hermes
Zoölogisch Museum
Afdeling Entomologie
Plantage Middenlaan 64
1018 DH Amsterdam

